

Mindre meddelelser

Sortspætter der fjerner æg fra reden

Observationer af Sortspætter *Dryocopus martius*, der fjerner æg fra deres reder, er yderst sjældne. Denne artikels forfatter har kun kendskab til fem observationer i Danmark, og der er mig bekendt ingen direkte observationer af fænomenet nævnt i litteraturen om Sortspætter. Både på Bornholm og i Nordsjælland er det konstateret, at uklækkede æg ikke altid fjernes fra rederne (Hansen 1976, egne data), men det er muligt, at uklækkede æg i et større omfang fjernes fra rederne, end man hidtil har kendt til.

I Nordsjælland er der fire gange set adulte Sortspætter flyve med et æg i næbbet. I Gribskov har P. J. Petersen et par gange i 1970'erne og '80'erne set Sortspætter transportere et æg væk fra reder med unger. I Klosteris Hegn syd for Hornbæk har D. Andersen den 31. maj 2022 set en sortspættehan i redehullet med et æg i næbbet, som den efterfølgende fløj væk med. Der blev observeret en næsten flyvefærdig hununge i redehullet, så mindst et uklækket æg blev fjernet få dage før ungens udflyvning fra redehullet.

Selv har jeg kun en gang, den 26. april 1985 i Tisvilde Hegn, set en sortspættehan flyve væk fra sin rede med et æg i næbbet. Senere kom den tilbage til reden uden ægget, så det er formentlig blevet dumpet på jorden. Redehullet var udhugget i en almindelig ædelgran *Abies alba*. Et kraftigt blæsevejr samme dag, den 26. april, mens sortspættehanen rugede, havde knækket redetræet ved indgangshullet til redehulen. Æggene blev af sortspættehanen formentlig rent instinktivt fjernet, men yngleforsøget blev efterfølgende opgivet. Endelig er der et tilfælde fra Sostrup Hede Skov på Norddjursland 7. april 2023, endda med fotodokumentation, hvor S. Mortensen havde siddet i skjul ved en sortspættehede, og efter 1,5 timer kunne han høre en Sortspætte, der kom nærmere. Da han kunne høre, den var tæt på, kom der en hun op fra redehullet og fløj væk, hvorefter en han ankom og gik ind i redehullet. Ikke længe efter kom han op igen med et æg i næbbet og fløj væk med det. Mindre end fem minutter senere var den tilbage i redehullet, ægget var undervejs dumpet, og hannen var der stadig, da observatøren forlod stedet ca. to timer senere.

Det hører med til historien, at der ikke var tale om et huldueæg, idet Sortspættens æg er glinsende hvi-

de og elliptiske. De adskiller sig herved fra Hulduens *Columba oenas* æg, der kun er svagt glinsende, hvide eller svagt flødefarvede og subelliptiske. Hulduens æg er rundere og mere ens i begge ender, hvor Sortspættens æg er mere langstrakte og lidt mere tilspidsede i den ene ende (Harrison 1977). Allikens æg er derimod blegt blålige med mørke pletter (Harrison 1977). Dermed er det overvejende sandsynligt, at det fjernede æg var Sortspættens.

I reden på Norddjurs var der mindst en stor unge tilbage i reden den 18. maj. Denne unge så ud til at være flyvefærdig eller næsten flyvefærdig. I givet fald skal der regnes 45 dage tilbage fra ca. 18. maj (æg-lægning 5 dage, rugning 12 dage, ungetid i reden 28 dage; Glutz von Blotzheim & Bauer 1980). Dermed ser det ud til, at æglægning er påbegyndt omkring den 3. april. Hvorfor sortspættehannen fjernede et æg den 7. april, på et tidspunkt hvor æggene først lige har været lagt, vides ikke.

Et centralt spørgsmål er, i hvor høj grad uklækkede æg fjernes fra rederne. Gorman (2011) nævner, at både uklækkede æg og æggeskaller altid fjernes fra rederne. Erfaringen fra Bornholm var dog, at der hvert år 1973-75 blev konstateret uklækkede æg i reder med store unger. Data fra Nordsjælland viser tilsvarende, at der i 310 reder med 1091 store redeunger i perioden 1972-95 var i alt 10 uklækkede æg (egne data, P. J. Petersen pers. medd.).

De fem beskrevne tilfælde af Sortspætter, der fjerner æg fra rederne, viser, at uklækkede æg i nogle tilfælde fjernes fra rederne, inden ungerne er flyvefærdige. Uklækkede rådne æg, der trædes i stykker, vil kunne udgøre en risiko for redeungerne. Derfor synes det at være formålstjenligt for forældrene at fjerne uklækkede æg. I hvor høj grad det sker, kan kun påvises ved at overvåge redekamrene under og efter klækningen.

Tak

Tak til Dorte Andersen og Peter Jørgen Petersen, der har leveret data til denne artikel. En stor tak også til Stig Mortensen og John Mortensen, der har leveret fotos og værdifulde oplysninger til artiklen. Tak til Henrik Høigaard og to anonyme referees for gode kommentarer til artiklen. Tak til Rune



Unikt foto af sortspættehan, der flyver fra reden med et æg i næbbet i Sostrup Hede Skov på Norddjursland. Bemærk at ægget er glinsende hvidt og langstrakt tilspidset. Foto: Stig Mortensen, den 7. april 2023

Thyge Johansen for hjælp med det engelske resumé og til Nick Quist Nathaniels for at sprogtjekke det.

Summary

Observations of Black Woodpeckers *Dryocopus martius* removing eggs from their nests are extremely rare. In Denmark, there have been only five observations, and there are no known occurrences of this phenomenon in the literature on Black Woodpeckers. Based on these five cases, it appears in at least a few instances that unhatched eggs are removed from the nests. However, the extent to which unhatched eggs are removed by adult Black Woodpeckers is poorly understood. The general perception among researchers of Black Woodpeckers is that unhatched eggs are almost always removed from the nests. Experience from the Danish island of Bornholm, based on 71 clutches, showed a total of 11 unhatched eggs in the nests. Here, the hatching success rate was 97%, and it was assumed that unhatched eggs would remain in the nest chamber throughout the entire nestling period. Experience from North Zealand, based on 310 clutches, showed a total of 10 unhatched eggs in the nests, with a hatching success rate of 99%, which is a very high hatching rate. However, there is uncertainty here due

to a lack of knowledge about how many unhatched eggs might have been removed by the parents before nests were inspected. Unhatched rotten eggs that are broken could pose a risk to nestlings. It therefore seems beneficial for parents to remove unhatched eggs. It is possible that unhatched eggs are removed to a greater extent than indicated in this article because the chance of observing this behavior is very small.

Referencer

- Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer 1980: Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Bd. 9. – Akad. Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Gorman, G. 2011: The Black Woodpecker. A monograph on *Dryocopus martius*. – Lynx Editions, Barcelona.
- Hansen, F.K. 1976: Sortspætten som Bornholmsk ynglefugl. – Specialrapport Københavns Universitet.
- Harrison, C. 1977: Europas fugles reder æg og unger. – Gad.

Forfatterens adresse:

Bo Thyge Johansen (bojohansen@c.dk), Engsvinget 16, 3400 Hillerød

Sortspætterede med to adulte hunner

Sædvanligvis antages det, at Sortspætten *Dryocopus martius* er monogam (Hansen 1976, Glutz von Blotzheim & Bauer 1980, Blume 1981, Gorman 2011). Dog nævner Hansen (1976) et udokumenteret tilfælde fra Bornholm af muligt polygyni. Derudover er der et muligt tilfælde af polygyni lige syd for den dansk-tyske grænse, hvor der i 2012 var indikationer på, at en sortspættehan havde to hunner i hver deres redehul ca. 2 km fra hinanden (oplysninger fra Hans Christensen 2012 via DOFTs redaktion).

I en sortspætterede i Store Dyrehave ved Hillerød blev der i 2023 bemærket en usædvanlig yngleadfærd, idet der blev konstateret to forskellige adulte hunner, der begge medvirkede ved flere ruge-/bevogtningsafløsninger i sortspættereden, altså muligvis polygyni. Begge hunner blev accepteret af den adulte han, uden det medførte konfliktadfærd.

At en enlig, uparret fugl deltager i rugning eller opfodring af redeunger af samme art, er ikke ualmindeligt hos mange småfuglearter (Davies *et al.* 2012). Men fænomenet er ikke før observeret eller beskrevet hos Sortspætten i Danmark, og mig bekendt heller ikke kendt fra den internationale sortspættelitteratur.

Normalt vil en sådan indtrængende enlig Sortspætte blive opfattet som en rival og blive fortrængt af territorieindehaverne. Men i denne sortspætterede var der flere usædvanlige forhold i hele yngleforsøbet.

Sortspættereden var i 2023 en genbrugsrede, der havde været anvendt de sidste fire år i træ (Johansen 2023). I tre år havde Sortspætteparret i denne rede haft ynglesucces med udføjne unger lidt efter midten af maj. Sådan kom det ikke til at gå i 2023. I begyndelsen af foråret var yngleforsøbet helt normalt, og der blev konstateret rugning/bevogtning i midten af april med skifte mellem han og hun ca. hver anden time. Men i begyndelsen af maj var der en nærgående Huldue *Columba oenas*, der landede i redehullet. På dette tidspunkt måtte det forventes, at der var unger i reden, men det var ikke tilfældet. Hulduen blev forsøgt bortjaget af den rugende/bevogtende hun, som forfulgte Hulduen talrige gange flyvende omkring redetræet, hvorefter der gik mindst en time, uden at hunnen vendte tilbage. Den 10. maj var der igen helt normal ruge-/bevogtningsafløsning, hvor hannen afløste den oprindelige hun. Efter midten af maj var det tydeligt, at der ikke var unger i reden.

Den 26. maj var hannen i redehullet. Senere samme dag dukkede den fremmede hun første gang op ved en ruge-/bevogtningsafløsning. Den kunne kendes ved at mangle kropsfjer i nakken og på halssiden og på at have afblegede, brunlige håndsvingfjer, og den blev igen set ved afløsninger den 4. juni og sidste gang den 7. juni, hvor den forblev inde i redehullet i to timer. Mellem disse datoer blev der også set ruge-/bevogtningsafløsninger, hvorunder hannen skiftede med den oprindelige hun, således afløsninger den 30. maj og den 3. juni, hvor også det såkaldte kvi-kald blev hørt. Senere denne dag skiftede hunnen med hannen, der herefter fløj til et nærtstående træ, hvor den kommunikerede med den fremmede hun med allikekald. Den 4. juni fløj den oprindelige hun fra redehullet, og 5-10 minutter efter gik den fremmede hun ind. Ca. 10 minutter efter ankom hannen til redehullet, hvorefter den fremmede hun fløj ud, og hannen gik ind. Den 8. juni viste observationer, at et hulduepar havde overtaget reden. Men igen den 8. juli, den 10. juli og den 16. juli om formiddagen blev en Sortspætte observeret i redehullet, uden at det sikkert blev konstateret, hvilket individ der var tale om.

Den fremmede hun var startet på sin kropsfjerfældning, der typisk starter omkring hovedet. Som langt de fleste fuglearter gennemgår Sortspætten årligt en fuldstændig krops- og strukturfjerfældning (sving- og halefjer). For ynglefuglenes vedkommende starter både krops- og strukturfjerfældningen omkring midten af juni, og strukturfjerfældningen varer til november, mens kropsfjerfældningen kun varer ca. to måneder (Glutz von Blotzheim & Bauer 1980). Ifølge Hansen (1977) starter fældningen hos ikke-ynglende Sortspætter ca. tre uger tidligere, altså omkring sidste uge af maj.

Den fremmede hun, som ikke var en ynglefugl, havde således påbegyndt sin kropsfjerfældning tidligere end ynglefuglene i den sidste uge af maj, dvs. ca. tre uger tidligere end ynglefuglene. At den fremmede hun havde afblegede, brunlige håndsvingfjer er helt normalt, da håndsvingfjerens melaniner gradvist nedbrydes ved lysets påvirkning i løbet af året efter sidste strukturfjerfældning.

Det er usædvanligt, at en fremmed hun trænger ind i et etableret sortspætteterritorium og tilsyneladende forsøger at deltage i udrukning af æg, hvilket kan skyldes, at den pågældende fugl har en



Den fremmede hun afløser hannen ved rugning. Bemærk at hunnen er i fældning i nakken og på halssiden og har afblegede, brunlige håndsvinger. Den er derfor nemt individuelt genkendelig. Foto: Vagn Rasmussen, 26. maj 2023.

påtrængende yngelplejemotivation. Det må dog også understreges, at det er normalt for Sortspætter at bevogte reden et stykke tid, før de påbegynder æglægning og rugning, og denne adfærd kan kun vanskeligt adskilles fra egentlig udbrugning af æg. Derfor er det en reel mulighed, at der ikke har været æg i reden, men ikke desto mindre er der tale om en meget usædvanlig adfærd i yngletiden.

I dette tilfælde, hvor rugningen i første omgang var gået galt, tilsyneladende pga. Hulduens konkurrence med sortspætteparret om redehullet, var der opstået nogle uregelmæssigheder i forløbet. Det kan ikke afgøres i hvor høj grad, den fremmede hun var involveret i reden, fx ved at have lagt æg i første forsøg, eller et evt. nyt ægkuld, men meget tyder på, at den kun har deltaget i bevogtningen af reden eller muligvis udbrugning af æg. Den blev set i alt tre gange ved ruge-/bevogtningsafløsninger, hvor hannen helt havde accepteret den, og disse foregik helt normalt. Det er både bemærkelsesværdigt, at den fremmede hun ved en ruge-/bevogtningsafløsning forblev inde i redehullet i to timer, og at skiftet den 4. juni foregik helt uden konfliktadfærd. Det tyder på, at den fremmede hun har været helt accepteret af det oprindelige ynglepar, hvilket gør det samlede hændelsesforløb højst usædvanligt. At Sortspætter igen sås i redehullet om dagen i starten og midt i juli, er ligeledes usædvanligt. Sædvanligvis benyttes de

gamle redehuller på den årstid, hvor ynglesæsonen normalt er slut, udelukkende som overnatningshuller. Samlet set tyder observationerne på et muligt tilfælde af polygyni hos Sortspætte eller en stærkt afvigende adfærd med redebevogtning, der minder om polygyni. Der er således ikke med sikkerhed konstateret rugning, og herunder at der er en iagttagelse, der er atypisk for rugende fugle: brug af det såkaldte kvi-kald (Christensen 2016).

Sortspætterreden i Store Dyrehave i 2023 blev indgående fulgt af denne artikels forfatter, af feltornitolog og fuglefotograf Peter Bo Jørgensen og af feltornitolog Vagn Rasmussen, der opdagede den fremmede sortspættehun ved rugeafløsningerne. Begge takkes for mange observationer, fotos og videooptagelser af reden. Henrik Høigaard og en anonym referee takkes for gode og konstruktive kommentarer til manuskriptet. Rune Thyge Johansen takkes for hjælp til engelsk resumé og til Nick Quist Nathaniels for at sprogtjekke det.

Summary

Unusual breeding behaviour was observed in a Black Woodpecker *Dryocopus martius* nest in Store Dyrehave near Hillerød in North Zealand in a study conducted in 2023. Two different adult females were observed to participate in several nest guarding or incubation shifts in the nest, possibly indicating polygyny. Both females were accepted by the adult male without any conflict. This phenomenon has not been documented before in the Black Woodpecker population in Denmark, nor is it known from the international Black Woodpecker literature. The breeding process at the Black

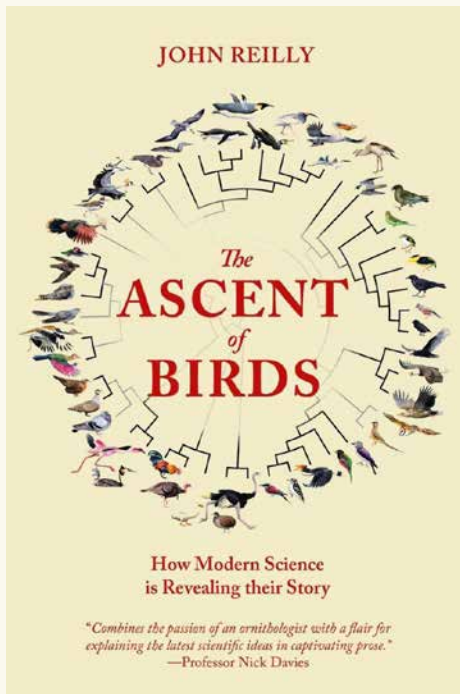
Woodpecker nest had been initially disturbed by a Stock Dove *Columba oenas* in early May, and after mid-May it was evident that there were no chicks in the nest. On 26 May, the male was observed in the nest cavity, and on the same day the second female first appeared during a nest guarding or incubation shift. The second female could be identified because it had started the moult, with missing body feathers on the neck and throat, and because it had bleached, brownish primary feathers. This female was again seen during shifts at the nest on 4 June and for the last time on 7 June, where it remained inside the nest cavity for two hours. Between these dates, nest guarding or incubation shifts were observed where the male alternated with the original female. In non-breeding Black Woodpeckers like the second female, the moult starts approximately three weeks earlier around the last week of May than in breeding individuals. Much evidence suggests that the second female may have participated only in nest guarding or possibly in incubation of the eggs. It is noteworthy that during a nest guarding or incubation shift, the second female remained inside the nest cavity for two hours, and that this occurred without any conflict behaviour. The overall sequence of events is therefore highly unusual. Taken together, the observations suggest a possible case of polygyny in a Black Woodpecker nest or a quasi-polygynous, deviant nest guarding behaviour.

Referencer

- Blume, D. 1981: Schwarzspecht, Grünspecht, Grauspecht, 4. Auflage. – A. Ziemsen Verlag, Wittenberg.
- Christensen, H. 2016. Vejledning til Atlas III. – <https://dofbasen.dk/atlas/guides/De18arter/Groen-sortspaetteforveksling%20HC.pdf>
- Davies, N.B., J.R. Krebs & S.A. West 2012: An Introduction to Behavioural Ecology, 4th ed. – John Wiley & Sons.
- Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer 1980: Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Bd. 9. – Akad. Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Gorman, G. 2011: The Black Woodpecker. A monograph on *Dryocopus martius*. – Lynx Edicions, Barcelona.
- Hansen, F.K. 1976: Sortspætten, som Bornholmsk ynglefugl. – Specialrapport Københavns Universitet.
- Hansen, F.K. 1977: Bornholmske Sortspætters fjerfældning. – Rapport.
- Johansen, B.T. 2023: Sortspætten i knibe i Tisvilde Hegn. – Netfugl, okt. 2023.

Forfatterens adresse:

Bo Thyge Johansen (bojohansen@c.dk), Engsvinget 16, 3400 Hillerød



Følg fuglenes udvikling fra Gondwana-land til i dag!

Hvornår og hvor udviklede forfædrene til moderne fugle sig? Hvad satte dem i stand til at overleve det meteoriske nedslag, der udsløttede dinosaurerne? Hvordan spredte disse tidlige fugle sig over hele kloden og gav anledning til de mere end 10.500 arter, vi genkender i dag – fra de største strudsefugle til de mindste kolibrer? Baseret på de seneste videnskabelige opdagelser og beriget med personlige observationer sætter *The Ascent of Birds* sig for at besvare disse grundlæggende spørgsmål. Se artiklen på næste side.

Pris: 249,- i Naturbutikken